

5. Киселева Е.А. Психологическая проницательность и ее диагностика // Социальные аспекты психического здоровья детей и подростков. - Одесса, 1994. - С. 154.

6. Краткий словарь психологических терминов. - Электронный тип данных: <http://vocabulary.ru/dictionary/16/word/pronicatelnost> - Название с экрана.

7. Оллпорт Г. Становление личности. Избранные труды. / [Пер. с англ. Л.В. Трубицыной и Д.А. Леонтьева]; под общ. ред. Д.А. Леонтьева. - М.:Смысл, 2002 - 463 с.

8. Проницательность. - Электронный тип данных: <http://psihotesti.ru/gloss/tag/pronitsatelnost/> - Название с экрана.

9. Санникова О.П., Киселева Е.А. Психологическая проницательность и ее диагностика / О.П. Санникова, Е.А. Киселева // Виховання екологічної культури. - Одесса, 1997. - С. 91 -98.

10. Философский энциклопедический словарь. 2010. - Электронный тип данных: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/3104/ - Название с экрана.

Цільмак О.М.

Доктор юридичних наук,

доцент

Надійшла до редакції: 12. 12. 2012

УДК 351. 74: 159. 923

ДЕЯКІ ПІДХОДИ ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ У СВІТЛІ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Косаревська О. В.

У сучасних умовах модернізації вітчизняної системи вищої юридичної освіти за критеріями Болонського процесу у світлі реформування всієї системи органів внутрішніх справ згідно з європейською моделлю підготовки поліцейських кадрів особливо гостро постає проблема вдосконалення організації навчального процесу курсантів у ВНЗ системи МВС України.

Згідно з Концепцією реформування МВС України на 2012-2015 рр. передбачаються нові завдання для вищих навчальних закладів системи МВС по підготовці майбутніх кадрів національної поліції (кримінальної, громадської безпеки, фінансової, транспортної, спеціальної) та Державного бюро розслідувань [1]. На нашу думку, слід окреслити основні пріоритетні напрямки по вдосконаленню навчального процесу у ВНЗ системи МВС, які потребують вирішення наступних проблем:

цілеспрямованого формування професійної свідомості курсантів ВНЗ системи МВС як особливих суб'єктів правоохоронної діяльності;

удосконалення системи теоретичної й професійної підготовки курсантів ВНЗ системи МВС шляхом впровадження інноваційних засобів, методів і форм в організацію навчального процесу та проходження практики й стажування в ОВС;

підвищення якості підбору та розстановки кадрів науково-педагогічного складу ВНЗ системи МВС.

Актуальними питаннями стратегії розвитку й реформування ОВС у сучасних умовах опікуються провідні вчені-правники: А.І. Берлач, В.П. Водько, А.М. Волощук, М.Г. Вербенський, В.П. Грохольський, О.Ф. Долженков, Д.П. Калаянов, С.О. Кузніченко, Х.П. Ярмакі та ін..

Проблемами організації навчального процесу у ВНЗ з питань спеціальної й фізичної підготовки курсантів займаються: О.П. Багас, В.А. Дідковський, І.П. Закорко, О.В. Запорожанов, В.О. Лесфретов, О.В. Тимченко, О.Ф. Штанько.

Такі проблеми формування психологічної готовності

курсантів ВНЗ системи МВС до професійної діяльності, як інтегральна характеристика особистості, розглядалась у роботах: В.Г. Ананьєва, Ю.К. Васильєва, Ф.Г. Герцова, А.Г. Ковальова, Л.С. Нерсесяна, Б.Ф. Пуні, В.Н. Пушкіна, Б.Ф. Райського та ін..

Нормативна свідомість юристів досліджувалась такими авторами, як: Н.І. Козюбра, Е.В. Назаренко, Г.С. Остроумовою, В.А. Чефрановим.

Питання професіоналізму науково-педагогічного складу ВНЗ досліджують видатні вчені-педагоги: Л.Н. Голубенко, Ю.П. Болотін, І.І. Золотарьова, А.І. Кузміньський, Л.В. Кондрашова, Г.М. Сагач, С.О. Сисоєва, О.С. Цокур та ін..

Питання формування активної дослідницької позиції курсантів у процесі здобуття вищої юридичної освіти з пояснювально-ілюстративним і репродуктивним характером її організації висвітлювались у роботах: А.Ф. Крижанівського, М.О. Князян, Ю.М. Оборотова, В.П. Морозова, Г.О. Юхновця.

Умови й фактори формування в курсантів професійно важливих якостей у процесі навчання у ВНЗ розглядаються в роботах: М.І. Ануфрієва, О.М. Бандурки, В.П. Бахіна, В.Л. Венедиктова, О.Ф. Долженкова, О.Є. Малиновського, Р.А. Калужного, Я.Ю. Кондратева, О.П. Коренева, С.О. Кузніченко, К.П. Матюхіной, В.С. Медведева, В.О. Соболева, О.М. Столяренко, О.М. Цільмак, С.І. Яковенко.

Проблема формування професійно-правової свідомості працівника ОВС широко розглядалась у працях: Г.В. Акіпова, М.М. Ібрагімова, О.В. Косаревської, В.В. Куличенка, М.М. Нечаєва, А.П. Опусова, О.Р. Ратинова, В.М. Ретюньського, Є.І. Рогова, Д.В. Ронзіна, О.Ф. Скаун, О.М. Столяренко, Н.І. Козюбри, В.А. Чефранова, О.С. Цокур та ін..

Питання підготовки фахівців у галузі застосування сучасних інформаційних технологій для ОВС розглянуто в наукових працях: О.М. Бандурки, М.Г. Вербенського,

В.Я. Горбачевського О.М. Джужі, О.Ф. Долженкова, М.К. Каретникова, В.В. Коваленка, Я.Ю. Кондратьєва, Ю. М. Кучера, А. С. Овчинського, Ю.Ю. Орлова, В.Л. Ортинського та ін.

Як відомо, кожна розвинена держава свій шлях до забезпечення високого рівня життя й соціального захисту населення розпочинали з удосконалення освітньої системи. Життєздатність суспільства визначається станом освіти. Освіта відповідає вищим соціальним цілям, якщо готує людину до самостійного життя. Концентруючи наукові досягнення й культурні надбання людства, вона виступає важливим чинником інтелектуального потенціалу країни й „корелює орієнтацію її національного розвитку” [12, 165].

Зважаючи на це, дуже актуально постає проблема професіоналізму й майстерності сучасного випускника ВНЗ системи МВС. Сьогодні необхідний якісно новий підхід до питань вибору змісту правової й спеціальної підготовки, методів і методики навчання кваліфікованих спеціалістів-юристів.

Ціль цих навчальних закладів є формування у випускника органічної системи основних якостей юриста-правоохоронця, оскільки вони, з одного боку, характеризують індивідуальність особистості, а з іншого - розкривають потенціал професіоналізму, спрямованого на служіння справі законності й добробуту людей.

Огляд сучасної наукової думки стосовно організації навчального процесу у вищих навчальних закладах системи МВС у світлі реформування системи ОВС, ретельне вивчення оновленого процесуального законодавства та інших законодавчих актів, що регулюють діяльність правоохоронної системи, багаторічний практичний досвід роботи ОВС і викладацької роботи дозволили наголосити на деяких аспектах.

По-перше, необхідно дослідити процес цілеспрямованого формування професійної свідомості курсантів ВНЗ системи МВС як особливих суб'єктів правоохоронної діяльності.

Слід констатувати, що професійно-правова свідомість працівника ОВС являє собою самостійну форму свідомості, що відрізняється специфікою предмета свого відображення - процесу забезпечення правопорядку й законності у сфері суспільних відносин; рівень індивідуальної свідомості юридичних кадрів як складовий елемент їхньої професійної (правотворчої, правозастосовної й правоохоронної) діяльності, що опікує сферу теоретичного розуміння ними сутності дійсного й бажаного права, емоційно-ціннісного ставлення й поваги до нього, а також дотримання в особистому й професійному досвіді чинних правових норм.

Тому, на нашу думку, однією з проблем педагогіки вищої юридичної школи, особливо ВНЗ системи МВС як навчально-виховного закладу „закритого” типу, є розроблення дидактичного забезпечення умов, необхідних і достатніх для виховання особистості майбутнього працівника ОВС, що постійно розвивається як професіонал, на основі пробудження й формування цілісності функціональної структури його професійної правової свідомості. Існуюча система навчання у відповідних ВНЗ ще має певні недоліки, а саме застаріле уявлення про те, що професійно-правова свідомість є закономірним результатом суцільно кількісного нагромадження тими, кого навчають, засвоєваних правових знань, що заповнюють весь зміст цього феномена. У силу цього викладачі, не маючи достатніх

уявлень про особливості становлення й розвитку професійної свідомості як складно структурованого й діалектично суперечливого новотвору особистості (яке, під дією об'єктивних і суб'єктивних факторів здобуваючи відносну закінченість форм і цілісність, входячи в стадію зрілості, зазнає постійних змін), не використовують повною мірою дидактичного арсеналу початкового етапу підготовки курсантів для її формування. Саме з цієї причини, як нам уявляється, у традиційній практиці вищих закладів освіти МВС не у всього контингенту випускників відбувається належна професіоналізація головних функцій правової свідомості. Через це по закінченню терміну вузівської професійної підготовки не у всіх курсантів-випускників виявляється необхідною мірою сформована цілісна структура функцій професійної правової свідомості. У п'ятій частині з них (16-28 %) вона так і лишається в стадії свого формування.

Крім того, слабка виразність у курсантів усіх курсів саме функції професійного цілепокладання, ставлення та ідентифікації вказують на те, що існуюча технологія навчання має, здебільшого, авторитарний, а не особистісно-орієнтований характер. З цієї причини у вищих закладах освіти системи МВС, незважаючи на житі заходи по демократизації навчально-виховного процесу, як і раніше головним критерієм його якості виступає рівень навчальних, а не професійно-особистісних досягнень курсантів.

Логіко-методологічний аналіз професійної правової свідомості дозволяє подати її структуру у вигляді взаємозв'язку й взаємодії трьох головних сфер:

предметно-змістовну, що виконує пізнавальну функцію та виявляється за допомогою конкретизації образу правової системи, правоохоронного органу і його суб'єктів;

операційно-технологічну, що виконує функцію програмування способів здійснення правоохоронної діяльності, спрямованої на розроблення оптимальних варіантів різних типів професійних завдань;

рефлексивно-оцінну, що виконує функції професійного цілепокладання, ставлення й ідентифікації, що сприяє презентації особистісної позиції працівника ОВС як суб'єкта правоохоронної діяльності.

Виявлено, що становлення функціональної структури професійної правової свідомості курсантів відбувається відповідно до загальнопсихологічного принципу розвитку. Це передбачає й ускладнення спектра дій її функцій, починаючи з осмислення мотивів, визначення цілей і завдань власної правоохоронної діяльності, розуміння своїх реальних можливостей і особистісних обмежень у професії, особливостей застосування традиційних і інноваційних технологій і засобів, удосконалення їх в особистому досвіді й закінчуючи здібністю до рефлексивного аналізу та самостійного узагальнення досягнень власного й передового професійного досвіду з відстеженням нових стратегій і підходів до вирішення оперативно-розшукових завдань. Це дозволило установити тенденцію, що функціонування професійної правової свідомості працівників правоохоронних органів здатне здійснюватися на різних рівнях, залежно від ступеня її сформованості.

По-друге, інноваційна модель управління навчальним процесом у світлі реформування вищої юридичної освіти в сучасних соціокультурних умовах передбачає низку генеральних тенденцій, які визначають зміни в змісті, характері освіти. Загальними чинниками, які визначають

розвиток змісту вищої юридичної освіти, повинні стати:
реалізація особистісно-орієнтованої парадигми в системі вищої юридичної освіти;
фундаменталізація вищої юридичної освіти;
професіоналізація вищої юридичної освіти;
перехід до нових освітніх програм (за строками, рівнями й напрямками навчання).

Вищі навчальні заклади системи МВС України займають самостійну площину в системі національної вищої освіти. Тому удосконалення системи теоретичної й професійної підготовки курсантів ВНЗ системи МВС на сучасному етапі, на нашу думку, повинно досягатись шляхом впровадження інноваційних засобів, методів і форм в організації навчального процесу та проходження практики й стажування, розвитку їх творчої особистості, як майбутніх фахівців системи МВС, яке передбачає наступні педагогічні умови:

фундаментальну теоретичну підготовку з дисциплін юридичного напрямку на підставі ретельного опрацювання нового чинного законодавства України, з обов'язковим елементом обізнаності курсантів у сучасних наукових дослідженнях у сфері реформування правоохоронної системи України;

деонтологічну спрямованість змісту фахових навчальних дисциплін, розкриття їх значимості щодо збагнення сутності й специфіки здійснення функцій правоохоронної діяльності;

удосконалення технічної підготовки курсантів по опануванню новітніх інформаційних технологій, що застосовуються в практичній діяльності ОВС (залучення практичних фахівців у сфері протидії кіберзлочинності при проведенні практичних занять, обов'язкове створення умов доступу до мережі „Інтернет” безпосередньо в приміщеннях для проживання курсантів на території відповідного ВНЗ, модернізація комп'ютерної техніки, що використовується в навчальному процесі);

підвищення рівня тактико-спеціальної й фізичної підготовки курсантів по оволодінню навичками застосування вогнепальної зброї, засобів самозахисту, загальної фізичної витривалості з метою досягнення: позитивного ставлення курсантів до професійної діяльності по захисту законних інтересів і прав особи й громадянина; розвитку темпераменту, характеру, здібностей і мотивації в рамках деонтологічних стандартів професійної процесуальної діяльності, що відбивається в професійно важливих якостях (стійка пам'ять, увага, чітке мислення тощо);

якісну професійно-психологічну підготовку, яка повинна спрямовуватись на: підготовку до дій в екстремальних умовах; опанування нової моделі встановлення взаємовідносин з громадянами та суспільством, з урахуванням переходу системи органів ОВС від каральних до соціально-сервісних функцій; створення нового психологічного портрету майбутнього працівника національної поліції України з високим рівнем вихованості толерантного відношення до громадян, обізнаності в особливостях спілкування з різними верствами населення (неповнолітніми, раніше засудженими, громадянами з фізичними вадами, іноземцями та ін.);

необхідність удосконалення гуманітарної підготовки по опануванню іноземними мовами у світлі європейської моделі освіти [7, 18-19];

організацію навчально-пізнавальної діяльності курсантів в активному інтелектуально-мовленнєвому й пошуковому режимах, що моделює ціннісно-сміслову

поле професійного спілкування колективу правоохоронного органу;

підвищення рівня матеріально-технічного забезпечення навчального процесу у ВНЗ (забезпечення всього начального процесу мультимедійними засобами для супроводження аудиторних занять, удосконалення технічного забезпечення класів для проведення лінгвістичної (мовної підготовки), розширення можливостей електронних бібліотек ВУЗів);

розробку ефективної системи заохочення курсантів за високі показники в навчанні та працівників ВНЗ, які якісно організують навчальну й виробничу практику курсантів у практичних підрозділах ОВС [8, 2-3];

оновлення форм позааудиторної виховної роботи, що спонукає курсантів і студентів до здійснення своїх практичних професійних дій як суб'єктів правової системи суспільства [8, 2-3].

По-третє, модернізація вищої юридичної освіти у світлі реформування системи ОВС потребує також підвищення якості підбору й розстановки кадрів науково-педагогічного складу ВНЗ системи МВС.

Так, на нашу думку, особливими вимогами для науково-педагогічного складу повинні стати:

високий інтелектуальний і теоретичний рівень підготовки педагогічного складу;

обов'язковий особистий досвід у практичній діяльності ОВС;

наукові здобутки, які пройшли апробацію безпосередньо в практичних органах;

володіння педагогічним артистизмом, як комплексу професійно значущих, взаємопов'язаних і взаємозумовлених якостей особистості викладача, який забезпечує досконале володіння прийомами навчання й виховання, педагогічної технікою; здатність до перевтілення, естетично привабливої передачі начального матеріалу [10, 19-20].

Так буде досягатись здатність викладацького складу спрямовувати (без будь-якого примусу) вчинки й логіку мислення курсантів у бажаному напрямку, що буде сприяти підвищенню авторитету викладача.

Особливо слід звернути увагу на формування керівного корпусу факультетів вищих навчальних закладів системи МВС як окремої ланки управлінської діяльності по забезпеченню умов проживання, навчання, виховання особового складу (курсантів), а також виконання функцій контролю за організацією діяльності кафедр, які входять до структури відповідних факультетів за напрямками навчальної, наукової, організаційної, профорієнтаційної та виховної роботи з курсантами.

Слід констатувати, що існуюча система внутрішньої організації роботи на факультетах має деякі прогалини.

1. Відірваність інтересів офіцерського корпусу факультетів, які безпосередньо несуть персональну відповідальність за стан дисципліни й законності серед курсантів, повсякденно вирішують організаційні питання, що пов'язані з забезпеченням необхідним форменим одягом, харчуванням, додержання необхідних умов проживання, несенням добових нарядів, залученням особового складу до планових заходів виховного характеру тощо. В окремих випадках це призводить до неузгодженості дій науково-педагогічного складу з офіцерами факультетів у пріоритетності та послідовності загальних заходів виховного характеру з курсантами, які мають заборгованість з навчальних дисциплін. Так, наприклад, замість того, щоб призначити

курсантові додатковий час для отримання консультацій безпосередньо на кафедрах, так званих “порушників” постійно залучають до несення служби в добових нарядах, що не може ніяк сприяти зменшенню заборгованості.

2. Організація самопідготовки курсантів здебільшого носить формальний характер, що свідчить про неналежний стан взаємодії між кафедрами й факультетами. Однією з об’єктивних причин є незручність для викладачів встановленого часу та місця проведення самопідготовки (за рахунок, наприклад, наявності аудиторних занять, проведення інших заходів у рамках роботи кафедри).

Тому, на нашу думку, на посади керівників факультетів доцільно призначати працівників з достатнім досвідом організаторської діяльності, обізнаних у методах виховної позааудиторної роботи, сучасних педагогічних інноваціях, психологічних прийомах спілкування, що буде сприяти підвищенню особистого авторитету як серед курсантів, так і серед всього колективу ВНЗ.

Позитивним слід вважати також більш поширене залучення викладачів до різних форм позааудиторної роботи (кураторство, гурткова робота та ін.), яке повинне виконувати розвивальну, освітню, дозвільну й естетичну функцію, сприяти розвитку творчих здібностей курсантів, залученню їх до колективної праці.

Для формування цілісності функціональної структури професійної правової свідомості курсантів ВНЗ системи МВС у сучасних умовах реформування вищої юридичної освіти необхідно створити педагогічні умови, які передбачають активізацію дослідницької, *миследіяльницької*, організаційно-діяльницької та рефлексивної позицій курсантів у процесі аудиторних і позааудиторних форм навчання, спрямованих на опанування сутністю правоохоронної діяльності в забезпеченні законних прав і інтересів особи й громадянина та розвитку особистих деонтологічних якостей працівника міліції (поліції) нового покоління.

Відповідно до європейських стандартів, у світлі реформування системи ОВС, модернізація навчального процесу з підготовки кадрів для національної поліції вищими навчальними закладами закритого типу передбачатиме зміну й затвердження єдиних державних стандартів для всіх вищих навчальних закладів системи МВС.

Організація навчального процесу ВНЗ системи МВС у сучасних умовах повинна характеризуватись втіленням нових гнучких технологій навчання, спрямованих на розвиток творчих здібностей курсантів при отриманні теоретичної підготовки й практичних навичок для виконання завдань у майбутній практичній діяльності.

Підготовка висококваліфікованих фахівців у сфері правоохорони й правозахисту законних прав і інтересів особи й громадянина потребує підвищення вимог до кадрового забезпечення професорсько-викладацького складу у ВНЗ системи МВС, здібного створити нову модель працівника національної поліції з високим інтелектуальним, професійним рівнем підготовки та

правової культури.

Література

1. Концепція реформування МВС: проект винесено на обговорення [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://nvs.gov.ua/nvs/control/mail/uk/public/article/753981>.

2. Наказ МВС України від 28.10.2007 № 411; „Про реформування системи освіти МВС України та підвищення якості підготовки фахівців для органів внутрішніх справ”.

3. Наказ МВС України від 25.02.2008 № 69; „Про затвердження положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах МВС України”.

4. Закон України „Про міліцію” від 20.12.1990 № 565-XII.

5. Указ Президента України “Про План заходів щодо реалізації у 2013 році положень Стратегії державної кадрової політики на 2012-2020 роки” від 23.04.2013 № 229/2013.

6. Віктор Янукович: Головна мета - сильна міліція // Громадсько-правовий тижневик “Іменем закону”. - 2010. - № 11(5709). - С. 2.

7. Кузніченко С.О. Реформування органів внутрішніх справ як необхідна умова розбудови демократичної правової держави / “Роль та місце ОВС у розбудові демократичної правової держави” // Матеріали V між нар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 26 квітня 2013 р. - Одеса: ОДУВС, 2013. - С. 18-19.

8. Формування професійної правової свідомості курсантів на початковому етапі навчання у вищих навчальних закладах МВС України [Текст]: авто. реф. дис. канд. пед. наук.: 13.00.04 // О.В. Косаревська. - Одеса, 2003. - 15 с..

9. Запорожанов О.В.; Дідковський В.А. Навчально-тренувальні поєдинки як засіб спеціальної фізичної підготовки працівників міліції. - К.: НАВСУ, 2001. - 4 с..

10. Будянський Д.В. Формування педагогічного артистизму викладача вищої школи в процесі поза навчальної роботи / Педагогічний артистизм сучасного вчителя та викладача вищої школи: данина моді чи потреба часу? // Збірник матеріалів міжнар. наук., м. Одеса 26 жовтня 2012 р., - Одеса: ОНУ, 2012. - С. 19-20.

11. Захарченко В.Ю. Реформування системи МВС продовжуватиметься. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://blogs.ukrinform.gov.ua/blog/vitaliy-zaharchenko/reformuvannya-sistemi-mvs-prodovzhuvatimetsya>.

12. Турівний В.П. Європейська орієнтація модернізації системи освіти України // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія. Вип. 63-65. - К., 2004. - С. 165-167.

Косаревська О.В

к.пед.н., доцент,

доцент кафедри

УІТЗ ОВС ФПФТМ ОДУВС

Надійшла до редакції: 06. 12. 2012